

4) วิธีการศึกษาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ

เนื่องด้วยวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบมีผลยิ่งใหญ่พาดพิงไปถึงมนุษยชาติทั่วโลก ดังนั้นจึงต้องศึกษาเกี่ยวกับชาติต่าง ๆ โดยเน้นที่วรรณกรรมนานาชาติ เมื่อเป็นดังนั้นก็คงหลีกเลี่ยงประวัติวรรณคดีไม่พ้น แต่นักวรรณคดีเปรียบเทียบจะต้องกำหนดขอบเขตของประวัติวรรณคดีให้แม่นยำเด็ดขาดและสมเหตุสมผล นอกจากนั้นการศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบจะต้องอาศัยวิชาภาษาศาสตร์ทั้งเรื่องคำ ความหมายและโครงสร้างของภาษา แต่ก็ไม่จำเป็นต้องกลายเป็นนักภาษาศาสตร์ไป เครื่องมือที่สำคัญมากขึ้นหนึ่งของนักวรรณคดีเปรียบเทียบ เป็นชั้นเดียวกับของนักภาษาศาสตร์ นั่นก็คือความรู้ภาษาต่างประเทศหลาย ๆ ภาษา มากน้อยตามขอบเขตที่ผู้ศึกษาได้ตั้งจุดมุ่งหมายไว้ นักวรรณคดีเปรียบเทียบควรมีใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับเอาวิธีการต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้อย่าง

จริงใจ เพื่อเป็นนักค้นคว้าวิจัยที่น่านิยม นอกจากนี้ยังต้องมี **เครื่องมือ** ให้ครบชุด เพื่อหยิบฉวยมาใช้ได้ง่าย และต้องฝึกใช้อย่างคล่องแคล่ว

เครื่องมือของนักวรรณคดีเปรียบเทียบ ควรจะมีหลาย ๆ ชั้นให้ครบชุด เพื่อนำไปใช้ทีละชั้น หรือจะใช้พร้อม ๆ กันหลายชั้น ดังนี้

1) ภาษา เป็นเครื่องมือชั้นสำคัญที่สุดในการแลกเปลี่ยนวรรณกรรมระหว่างชาติ เป็นเครื่องมือที่แหลมคมแข็งแรง สามารถเจาะทะลุเปิดแนวทางให้แคบกว้างตามความสามารถของผู้ใช้ ถ้าท่านใช้ภาษาต่างประเทศได้หลายภาษา แนวทางของท่านก็มีหลายเส้น และหลายทิศทาง และถ้าความสามารถเชิงภาษาของท่านสูง ท่านก็ขยายทางของท่านได้กว้างไกล เห็นอะไรต่ออะไรมากขึ้นชัดขึ้นและแท้จริงขึ้น การแลกเปลี่ยนวรรณกรรมของแต่ละชาติ จะเริ่มด้วยการศึกษาวรรณกรรมชั้นสำคัญ ๆ ของชาติต่าง ๆ ดังนั้นก็ต้องเริ่มด้วยการเปิด**กรุสมบัติ** นั่นก็คือการเรียนรู้เรื่องราวของวรรณกรรมทั้งหมดของชาติ ซึ่งหลักไม่พ้นคำว่าประวัติวรรณคดี แต่ภาษาทำให้ผู้ศึกษาเดินทางเข้าไปในงานวรรณกรรมที่ค้นพบนั้นโดยทะลุปรุโปร่ง

2) ประวัติศาสตร์ การเปิดกรุสมบัติวรรณคดีของชาติ ก็คือการศึกษาประวัติวรรณคดีนานาชาติ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าวรรณกรรมสากล หรือ World literature ดังนั้นนักวรรณคดีเปรียบเทียบจึงต้องใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมืออีกชั้นหนึ่ง ถ้าผู้ศึกษาวรรณกรรมชาติฝรั่งเศสโดยไม่รู้เรื่องการศึกษาในศตวรรษที่ 17 ท่านก็จะไม่รู้อะไรเกี่ยวกับวรรณคดีฝรั่งเศสเลย ประวัติวัฒนธรรมเกี่ยวข้องอย่างเหนียวแน่นกับประวัติวรรณคดี ดังนั้นจึงต้องเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ในแนวของประวัติศาสตร์ควบคู่ไปด้วย

3) นักเขียนกับการท่องเที่ยว ก่อนอื่นบุคคลต่าง ๆ ได้แก่นักเดินทาง ซึ่งได้บันทึกเรื่องราวการเดินทางไว้ เช่นบันทึกในรูปจดหมายเหตุ จดหมาย ถึงเพื่อนหรือคนสนิทอื่น ๆ รวมทั้งเพื่อนในความคิดคำนึงซึ่งไม่มีตัวตน ระหว่าง ศตวรรษที่ 16 ถึง 19 เป็นยุคของการเดินทาง นอกจากพวก "ปีกาโร" (คำสเปน แปลว่าคนอันธพาล) ที่หิวโหยอยู่เกลื่อนถนนแล้วเรายังได้เห็นคนอื่น ๆ ที่หิวเช่นกัน แต่หิวความรู้ในทางโบราณคดีเดินทางปะปนอยู่ด้วย จุดหมายปลายทางของผู้หิวโบราณคดีนั้น คือกรุงโรม ซึ่งเป็นดินแดนแห่งความเจริญทางมนุษยศาสตร์ Raibelaís และ Du Bellay ก็ได้เดินทางเพื่อการแสวงหาความรู้ แต่มุ่งไปทางศาสนา ส่วน Montaigne มุ่งหาสิ่งที่แปลกใหม่นำมาสู่นำเห็น กวีในครั้งแรกศตวรรษที่ 17 ล้วนแต่เป็นนักเดินทาง เช่น Saint-Amant, Mainard, Scarron การเดินทางเพียงจะหยุดชะงักลงในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แต่จิตรกรจำนวนมากที่มีฝีมือมตะยังดำเนินการต่อไป ในรูปที่นำความสวยงามรุ่งเรืองของอิตาลีมาสอดปะติดกับวัฒนธรรมที่สูงเลิศของฝรั่งเศส คนฝรั่งเศสได้ลอกเลียนแบบศิลปะอิตาลีเลียน เช่นเดียวกับคนอังกฤษ และเดนมาร์กในขณะนั้น

ในสังคมผู้ดีอังกฤษศตวรรษที่ 18 เชื่อกันว่า ผู้ที่ได้รับการอบรมศึกษาอย่างถูกแบบแผน และครบตามขั้นตอนนั้นจะต้องเคยผ่านการเดินทางมาก ๆ มาก่อน⁽¹⁾ ดังนั้น ผู้ดีชั้นสูงจึงนิยมส่งบุตรธิดามาอยู่ในประเทศฝรั่งเศสนานหลายเดือน นอกจากนั้นก็ส่งไปยังประเทศสวิส และอิตาลี ส่วน สเปนและโปรตุเกสก็มีบ้างไม่มากนัก ผู้ที่เป็นประจักษ์พยานในเรื่องนี้ได้แก่กวีที่สำคัญ ๆ หลายคนเช่น Thomas Gray, E. Young, Samuel Rogers, Gibbon, Wordsworth, และ Shelley (ซึ่งถึงแก่กรรมระหว่างพำนักอยู่ในอิตาลี) กวีเหล่านี้ ได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่าพอใจชีวิตในต่างประเทศมาก บางคนก็ชอบมากกว่าชีวิตในประเทศบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง

(1) เล่มเดียวกัน , หน้า 50

กวีคนสำคัญ ๆ ของยุโรปภาคเหนือ เช่น Goethe และ Winckelmann ได้เขียนยกย่องว่า อิตาลีเป็นดินแดนแห่ง *คุณธรรมคลาสสิก* ส่วน Zacharias Werner ก็หลงเสน่ห์ลัทธิคารอลิคอย่างถอนไม่ขึ้น

มีกวีฝรั่งเศสผู้หนึ่งซึ่งเชื่อมั่นในตัวเองสูงมากจนบางคนใช้คุณศัพท์กับเขาว่า “ดีอริ่น” ถึงกระนั้นก็ยังก้มศีรษะให้กับความยิ่งใหญ่ของอิตาลี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “มิลาน” กวีผู้นั้นคือ Stendhal (Henri BEYLE 1783—1842) ผู้แต่งวรรณคดีอมตะที่โลกนับว่าเป็นสมบัติของโลกคือ “Le Rouge et le Noir” เป็นกวีโรแมนติกที่เต็มไปด้วยอารมณ์ละเอียดอ่อนลึกซึ้ง แต่ปรุ่งแต่งด้วยรสนิยมของมิลาน คนทั้งหลายพากันขนานนาม Stendhal ว่า “ชาวมิลาน”

ในศตวรรษที่ 18 นักท่องเที่ยวต่างชาติได้หลังไหลเข้ามาในกรุงปารีส รวากับหน้าหลาก Salons หรือห้องรับแขก อันเป็นที่ชุมนุมคนแปลกหน้ามีความหลากหลาย เป็นที่น่าภูมิใจยิ่งนัก ในประดาแขกผู้มีเกียรติทางด้านวรรณคดี ก็มี Grimm กับ Galiani ซึ่งตกลงใจตั้งบ้านเรือนอยู่ในกรุงปารีส ไม่คิดกลับประเทศบ้านเกิดเมืองนอน ส่วน Arthur Young ซึ่งท่องเที่ยวไปยังแคว้นแคว้นน้อยใหญ่ทั่วฝรั่งเศส ได้ทุ่มเทความรักให้แก่ฝรั่งเศสอย่างเต็มที่ งานเขียนของเขาได้สร้างภาพอันสวยงามเกี่ยวกับฝรั่งเศสขึ้นในใจของผู้อ่านชาวอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนสมัย Revolution หรือการปฏิวัติครั้งใหญ่

ส่วนชาวฝรั่งเศสที่หลงรักอังกฤษก็มีมาก เช่น ท่าน Abbé Prévost กับ Voltaire ซึ่งเคยไปพำนักอยู่ในประเทศอังกฤษ Montesquieu หลงรักอิตาลี ส่วน Falconet กับ Diderot ก็หลงรักรัสเซีย

ในศตวรรษที่ 19 การเดินทางที่มีผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และวรรณคดีได้ขยายตัวกว้างขวางขึ้นมาก Astolphe de Custine ได้เขียนบรรยายถึงประเทศรัสเซียในระหว่างที่พำนักอยู่ ให้ชื่อหนังสือว่า “รัสเซียใน

ปี 1839” ตีพิมพ์เผยแพร่ในปี 1843 Balzac ก็ได้เคยไปท่องเที่ยวในรัสเซียและนำอารยธรรมรัสเซียมาฝากคนฝรั่งเศสด้วยเช่นกัน ส่วน Tolstói ก็ได้เข้ามาเที่ยวในกรุงปารีส และ Tourgeniev ก็ได้เขียนบรรยายถึงชาวเมืองปารีส Anderson ได้ท่องเที่ยวไปทั่วยุโรป เช่นเดียวกับ OEhlenschläger

ศิลปินฝรั่งเศสที่ผลิตงานซึ่งมีผลจากการท่องเที่ยวในอียิปต์ก็ได้แก่ Delacroix ซึ่งได้วาดภาพร่างเมืองมารอค์ไว้มากมาย Chateaubriand, Lamartine, Nerval, Flaubert ช่วยกันวาดภาพประเทศแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนให้คนทั้งหลายได้เห็นในจินตนาการ อย่างไรก็ตาม นักผลิตวรรณกรรมโรมานติกไม่ว่าจะเป็นชาติใด มักจะใช้สีสันสรรพสดเกินจริงไปบ้าง และใช้สีปะปนกับสีเดิมของชาติตนบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนักเขียนโรมานติกวาดภาพสเปน (นักเขียนฝรั่งเศสได้แก่ Chateaubriand, Mérimé, Th. Gautier, Hugo ส่วนกวีอเมริกันก็ได้แก่ Washington Irving นักเขียนอังกฤษ คือ George Borrow ได้วาดภาพผัดเพี้ยน จนบางครั้งตรงกันข้ามกับความจริงของสเปน) สำหรับ Musset, Wagner และ Thomas Mann นั้นได้ยกย่อง Venise มากจนถึงกับต้องการขับไล่กรุงโรมไปที่เดียว

อย่างไรก็ตาม นักเดินทางศตวรรษที่ 18 และ 19 มีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะเป็นแบบเดียวกัน คือร่ำรวยและวิตถารเล็กน้อย มีความรู้สึกว่าคุณหนูกแห่งเป็นบ้านเมืองของตน และมักจะรู้สึกที่บ้านคนอื่นดีกว่าบ้านตัวเอง ซึ่งที่มักจะเล่าถึงเหมือน ๆ กันก็คือ ความรำคาญใจเกี่ยวกับระเบียบแบบแผนของต่างชาติ ตำรวจ และศุลกากร

นักท่องเที่ยวต่างชาติที่ทำงานได้ผลดีที่สุด คือ ผู้ที่ตีพิมพ์เรื่องราวลงในนิตยสาร ดังเช่นที่ Mme Blaze de Bury (เดิมชื่อ Rose Stuart) ซึ่งอยู่ใน

Weimar ได้ตีพิมพ์เรื่องที่น่าสนใจเด่นไว้ลงใน “นิตยสารของสองโลก
(Revue des Deux Mondes)

ในศตวรรษที่ 20 การคมนาคมทางเรือทางอากาศได้ยื่นยอโลกกว้างให้
เหลือเพียงอาณาจักรเล็ก ๆ จนกระทั่ง Paul Morand กล่าวว่า “ไม่เห็นมีอะไร
นอกจากพื้นโลก” (Rien que la terre) Claudel และ Malraux ได้เดินทาง
ไปยังประเทศจีนผืนแผ่นดินใหญ่ Gide เดินทางไปยัง Congo

นักเดินทางในศตวรรษนี้ มีจุดประสงค์หลากหลาย เช่น การเดินทาง
เพื่อศึกษา เพื่อหาความสนุกสนานเพลิดเพลิน รวมทั้งการเดินทางเพื่อลี้ภัย
การเมือง หรือลี้ภัยจากความคิดเห็นทางศาสนาที่ขัดแย้งกัน ในสมัยก่อน
การเดินทางเป็นไปอย่างถูกบังคับ เช่นไปสงครามครูเสด สงครามอิตาลี ผู้ที่
ลี้ภัยทางศาสนาจำเป็นต้องเดินทาง เช่น นักศาสนาโปรเตสแตนต์ ลี้ภัย
จากฝรั่งเศสไปยังอังกฤษ ฮอลันดา และปรัสเซีย หลังจากมีสัญญา ณ เมืองนองท์
(Nantes) ผู้ลี้ภัยการเมืองมีมากในศตวรรษที่ 19 ได้บรรยายความโกรธแค้น
ทางการเมืองในต่างประเทศ เช่น Ugo Foscolo ในสมัย Second Empire
บรรยายความโกรธไว้ที่กรุงลอนดอน และ เจนีวา ในศตวรรษที่ 20 เหตุการณ์
ทางการเมืองที่สำคัญมากได้อุบัติขึ้น คือการเดินทางของยิวเยอรมัน และ
ยิวออสเตรีย เป็นการเดินทางที่เกิดขึ้นอย่างจำใจเพราะถูกขับไล่โดยนาซีที่
ป่าเถื่อน ยิวที่น่าสงสารเหล่านี้ได้เดินทางมายังฝรั่งเศสก่อน แล้วเดินทาง
ต่อไปยังสหรัฐอเมริกา

อิทธิพลของการเดินทาง การเดินทางดังกล่าวแล้วข้างต้น ทั้งที่เป็น
ไปโดยเต็มใจหรือไม่ก็ตาม หรือที่เป็นไปโดยความนิยมตามยุคสมัยก็ตาม ล้วนแต่
เป็นสาเหตุให้เกิดวรรณกรรมขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ หลังจากที่ผู้เดินทางเสร็จสิ้น

การเดินทางแล้ว และบางทีก็เกิดขึ้นในระหว่างการเดินทาง รูปแบบของ
วรรณกรรมที่เกี่ยวกับการเดินทางตามที่ปรากฏได้แก่

บันทึก (Carnet เช่น บันทึกของ Montesquieu)

ข้อเขียนรายวัน (Journal de voyage เช่น ของ Montaigne)

จดหมาย (เช่น จดหมายของ Bosses)

หนังสือเล่มเล็ก ๆ Pamphlet ซึ่งตกค้างเช่น *Pauvre Belgique* ของ
Baudelaire; และมีบางหน้าเขียนโดย Léon Bloy กับ Cécile (เพื่อตำหนิเดนมาร์ก)

หนังสือเล่ม เช่น *Sentimental Journal* ของ Sterne, *Italianische
Reise* ของ Goethe, เป็นต้น

การเดินทางเป็นเรื่องราวที่แพร่หลายมาก หนังสือบางเล่มได้กลายเป็น
หนังสือวรรณคดีที่ยิ่งใหญ่ ทั้งของชาติอังกฤษ และฝรั่งเศส นอกจากนั้นก็กลายเป็น
เป็นหัวใจสำคัญในการค้นคว้าทางวิชาการของอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยา-
ลัย การเดินทางทำให้ ได้พบเห็นสิ่งใหม่ และการเล่าถึงสิ่งใหม่เหล่านั้น ได้
ทำให้เกิดวรรณคดีซึ่งสร้างสรรค์แนวคิด และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
กฎหมาย และ มนุษยธรรม หนังสือที่รายงานผลเกี่ยวกับการเดินทางที่น่าสนใจ
ได้แก่ *Travellers in Switzerland* (1949) เขียนโดย G.A. de Beer, *Eng-
lish Travellers Abroad 1604—1667 Their Influence in English Society
and Politics* (1952) เขียนโดย J.W. Stoye ทั้งนี้ยกเว้นไม่ได้กล่าวถึง เอกสาร
ของท้องถิ่น ชุมนุม สมาคม *Salons* มหาวิทยาลัย และเอกสารวิชาการอื่น ๆ ที่
เกี่ยวกับการเดินทางซึ่งชาวต่างประเทศได้เขียนเอาไว้

เนื้อหาสาระในหนังสือเกี่ยวกับการเดินทาง จะเอ่ยถึง การปกครอง
ท้องถิ่น ร้านค้า ร้านกาแฟ ที่ตั้งของเมืองและท้องถิ่นที่ผ่านไป สมาคม ความ
เป็นไปของสังคม สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ จะมีการเล่าถึงเทพนิยาย (Mythes) เมื่อ

ไปถึงกรุง Rome, Florence, Naples, Venice, Weimar, Paris ซึ่งเป็นจุดสนใจ
ที่มีชีวิตชีวายิ่ง

การค้นพบทวีปอเมริกาโดยนักเสี่ยงโชคกลุ่มหนึ่ง ก็เป็นต้นเหตุให้เกิด
วรรณกรรมดี ๆ ขึ้นมากมาย นักเสี่ยงโชค พ่อค้า นักเผยแพร่ศาสนา นัก-
ปราชญ์ ได้ปรากฏเป็นตัวละครเอกของเรื่อง ความคิดขัดแย้งทางศาสนาของ
คนอเมริกัน ส่งผลกระทบต่อกระเทือนใจกลางของยุโรป อย่างแรง (Europocen-
trisme) นักเขียนตั้งแต่สมัย Montaigne มาจนถึง Rousseau ได้มานำมาเขียน
บ้าง แปลออกเป็นภาษาฝรั่งเศสบ้าง ครั้นต่อมา Chateaubriand ก็ได้หยิบขึ้นมา
เขียนใหม่ ให้มีความผสมผสานกันอย่างแนบเนียน วรรณกรรมดังกล่าวล้วนแต่
พากันยืนยันว่าความคิดเกี่ยวกับ Utopia หรือโลกในอุดมคตินั้นห่างไกลจาก
ความจริง (Utopia ของ Thomas More)

สำหรับการติดต่อกับทางตะวันออกไกล และตะวันออกไกลนั้น เอกสารที่
เล่าไว้ซึ่งมีคุณค่ามากก็ได้แก่หนังสือของ Marcopolo และบันทึกในสมัย
พระเจ้าอเล็กซานเดอร์เกี่ยวกับการสงคราม นอกจากนี้ก็มีเรื่องการเดินทาง
ไปรบในสงครามครูเสด ชัยชนะกรุงคอนสแตนติโนเปิลของตุรกี หนังสือของ
นักบุญ St. François Xavier เกี่ยวกับประเทศทางเกาะอินเดีย บทประพันธ์
เรื่อง Lusiades ของ Camoëns นับได้ว่าคนยุโรปเพิ่งจะรู้จักตะวันออกอย่าง
จริงจังในตอนต้นศตวรรษที่ 12 รู้จักศาสนาอิสลาม คนอิสลาม และประเทศ
ของคนอิสลามตามที่เป็นอยู่จริง รู้จักประเทศจีนเล็กน้อย และรู้จักอินเดีย
ในบางส่วน ความรู้เหล่านี้เป็นพื้นฐานที่แข็งแรงสำหรับความรู้ขั้นต่อไปใน
สมัยหลัง ๆ

สรุปได้ว่า นักวรรณคดีเปรียบเทียบได้ใช้หนังสือต่าง ๆ เกี่ยวกับการเดิน
ทาง เป็นเครื่องมือชั้นสำคัญในการศึกษาค้นหาความกระจ่างในดินแดนของ

คนต่างชาติ หนังสือเรื่องการเดินทาง เป็นสื่อเชื่อมโยงระหว่างวรรณคดีของชาติหนึ่งกับอีกชาติหนึ่ง นักเขียนอาชีพสนใจอ่านหนังสือเรื่องการเดินทางทั้งที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ และทั้งที่นักเขียนของชาติเดียวกันเขียนขึ้นเอง André Gide นักเขียนคนสำคัญของฝรั่งเศส มีความรักและนิยมในประเทศอังกฤษมาก และเรียกประเทศอังกฤษว่า เป็นดินแดนของนักนวนิยาย และกวีที่ยิ่งใหญ่ ส่วนคนอังกฤษก็นิยมงานของ André Gide มากเช่นกัน คนอังกฤษก็กล่าวว่า André Gide นั้นแหละ คือนักนวนิยาย และกวีที่ยิ่งใหญ่ ส่วนนักเขียนรุ่น Voltaire นั้นถือการเดินทางไปต่างประเทศเป็นวิธีดำเนินชีวิตที่สำคัญยิ่ง ความรู้สึกที่นักเขียนได้รับจากการสังเกตนั้นมีส่วนถูกต้องอยู่มาก และทำให้คนชาติต่าง ๆ รู้จักกันดีขึ้น เช่นนักเขียนเรื่องการเดินทางหลายคน สรุปนิสัยประจำชาติไว้จนเป็นคตินิยมดังนี้

อดทนผ่อนปรน แบบอังกฤษ

คุณธรรมบริสุทธิ์ แบบ เยอรมัน

ลึกซึ้งเข้าใจยาก แบบ คนสลาฟ ฯลฯ เป็นต้น

คุณค่าของเรื่องการเดินทางที่นักวรรณคดีเปรียบเทียบได้รับก็คือ

1. ใช้เป็นแหล่งค้นหาความรู้และความคิดเห็นที่คนชาติหนึ่งได้รับจากคนอีกชาติหนึ่ง (ในฐานะนักเดินทาง)
2. ใช้ศึกษานักเขียนผู้เดินทาง ในแง่ ความกว้างไกลเจตคติ ความเชื่อ และโคลลาจ ตลอดจนสิ่งซึ่งได้มาจากการเดินทาง
- 4) การแปล ในหลายประเทศ วรรณกรรมแปลมักจะมีลักษณะคลาดเคลื่อนจากต้นฉบับเดิมมาก เพราะความเจริญทางวิชาแปลไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่ต้องการใช้วิชาแปล นักแปลได้ทำสิ่งที่น่ารังเกียจหลายอย่าง นอกเหนือจากการแปลคลาดเคลื่อน คือ การเปลี่ยนแปลงตามใจชอบ การเพิ่มเติม

ซึ่งที่ไม่มีอยู่เดิมในต้นฉบับ และการอธิบายตามความรู้ และประสบการณ์ที่แคบ หรืออาจจะกว้างแต่ก็ไม่ถูกต้องของผู้แปล ถ้าผู้อ่านนักแปลมีอำนาจ หรือมีคตินิยมแพร่หลาย (ซึ่งเป็นบ่อเกิดอีกอย่างหนึ่งของอำนาจ) ความเข้าใจตลาดเคลื่อนไหวยุคต่างชาตก็จะกว้างไกลยิ่งขึ้น

ข้อดีนักแปลก็คือ ก่อนที่จะหยิบงานเขียนของต่างชาติมาแปลนั้น นักแปลมักจะเห็นคุณค่าและซาบซึ้งในงานชิ้นนั้นอย่างมากมาย ดังนั้นจึงลงมือทำงานที่ยุ่งยากและไร้วิธีการนี้อย่างอดทน มีผลดีช่วยเป็นสื่อให้ผู้อ่านอื่น ๆ ได้รู้จักผู้แต่งต่างชาตินั้นด้วย แต่ก็ไม่ชัดเจนนัก เพราะผู้แปลก็จะปรากฏตัวซ้อนและเคียงข้าง บังแกผู้เขียนคนเดิมอยู่ด้วย ถ้าผู้แปลมีบุคลิกภาพที่ยิ่งใหญ่กว่าผู้เขียนต้นฉบับเดิม ผู้อ่านก็จะไม่มีวันได้รู้จักผู้เขียนเดิมเลย อย่างไรก็ตามเมื่อวิชาแปลเจริญขึ้น วรรณกรรมแปลก็เจริญตาม ในศตวรรษที่ 20 นี้ เมื่อโลกมีการติดต่อกันใกล้ชิดรวดเร็วเช่นนั้น เราก็พอจะหาวรรณกรรมแปลที่มีคุณค่าเพียงพอได้บ้าง อย่างน้อยก็ทำให้เกิด “ความรู้” ในเนื้อเรื่องรวมทั้งความคิดและบุคคล ฯลฯ ได้บ้าง แต่เรื่องภาษาและศิลปการใช้ถ้อยคำนั้น ยังไม่ดีขึ้นเท่าไรนัก

5) การวิจารณ์ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ งานวิจารณ์วรรณกรรมที่เขียนขึ้นก่อนศตวรรษที่ 19 นั้น นักวรรณคดีเปรียบเทียบไม่ค่อยนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาแก่นงานวิจารณ์ที่มีคุณค่าหาที่เปรียบไม่ได้ของ *Sainte Beuve* ซึ่งชื่อว่า *Lundis* และของ *Charles Du Bos* ซึ่งชื่อว่า *Approximations* นักวรรณคดีเปรียบเทียบที่ใช้ผลงานวิจารณ์นั้น จะต้องไม่มองข้ามเอกสาร หรือบทความชิ้นเล็ก ๆ ที่เขียนวิจารณ์งานวรรณกรรมซึ่งมักจะมีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์รายวัน และรายสัปดาห์ตลอดจนนิตยสารรายอื่น ๆ และต้องไม่มองข้ามคำนำ ของหนังสือไม่ว่าจะเป็นเล่มใดก็ตาม เพราะคำนำทำให้เข้าใจจุดมุ่งหมาย

ของผู้เขียนและทำให้เข้าใจหนังสือเล่มนั้นดีขึ้น รวมทั้งเข้าใจผู้แต่งหนังสือนั้นด้วย ผลงานค้นคว้าของนักศึกษามหาวิทยาลัย เป็นเครื่องมือสำคัญอีกชั้นหนึ่งของนักวรรณคดีเปรียบเทียบ เพราะการค้นคว้ามักจะให้สิ่งแปลกใหม่ และมีคุณค่าเพิ่มบ้างไม่มากก็น้อย นอกจากนี้นักวรรณคดีเปรียบเทียบจะต้องสนใจนิตยสารวิชาการที่ออกมาในวงแคบ ๆ รวมทั้งนิตยสารของชาวต่างประเทศ ซึ่งออกในประเทศนั้น ๆ เช่น *Revue britannique* (1825—1840) ของคนอังกฤษ ออกในฝรั่งเศส ในนิตยสารแบบนี้มักจะศึกษาเรื่องเดียวเป็นพิเศษ (*monographie*) ดังนั้นจึงเปิดทางให้กว้างไกลและลึกซึ้ง ดีกว่านิตยสารทั่ว ๆ ไปที่กว้างอย่างเดียวไม่มีความลึกซึ้งเป็นพิเศษ Paul Van Tieghem ได้ศึกษาเรื่อง ๆ เดียวเป็นพิเศษและได้เสนอผลงานติดต่อกันลงในนิตยสาร *L'Année littéraire de 1754 à 1790* (พิมพ์ในปี 1917) งานของ Tieghem มีคุณค่าสูงที่นักวรรณคดีเปรียบเทียบชาติต่าง ๆ นิยมยกย่อง และใช้เป็นเครื่องมือชั้นสำคัญในการศึกษา นอกจากนี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นงานที่มีอิทธิพลมากและเป็นผู้ "เปิดประตูห้องทดลอง" ในการศึกษาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบในฐานะที่เป็นศาสตร์

นิตยสารที่มีคุณค่ามากอีกฉบับหนึ่งในศตวรรษที่ 19 คือ *Revue des Deux Mondes* ซึ่งนักเขียนโรแมนติก ได้เสนอผลงานที่ตีพิมพ์ เช่น Musset, Vigny, George Sand และนักเขียนโรแมนติกอื่น ๆ นิตยสารคล้าย ๆ กันนี้ซึ่งออกภายหลัง คือ *Nouvelle Revue Française* ก็มีคุณค่าแต่เน้นหนักทางประวัติศาสตร์มากกว่า ถึงกระนั้นก็มีประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานเขียนสังเขป ของ L. Morino นิตยสารอีกฉบับหนึ่งซึ่งเป็นเครื่องมือที่ดีในการศึกษาก็คือ *German Literature in British Magazine* (1750—1860) ของ Morgan กับ Hohlfeld.

6) บรรณานุกรม วรรณคดีเปรียบเทียบ เป็นสื่อที่สำคัญมากมีหน้าที่รวมข่าวสารและเผยแพร่ไปยังนักวรรณคดีทุกชาติ เป็นเครื่องมือชั้นที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ศึกษาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ถึงแม้ว่าวิชานี้จะไม่มี

กฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว แต่ก็ยังมีแนวทางที่เดินได้ร่วมกัน บรรณานุกรมเหล่านี้ได้แยกแนวทางเส้นสำคัญ ๆ ไว้ให้อย่างเห็นเด่นชัด รวมทั้งแนวทางย่อย ๆ ที่ต่างความคิดเห็นกันด้วย ซึ่งล้วนแต่มีประโยชน์ต่อการศึกษาและตรวจสอบ ทั้งนี้

1) บรรณานุกรมวรรณคดีทั่ว ๆ ไป นับเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ควรสนใจ เช่นบรรณานุกรม วรรณกรรมของแต่ละชาติ แต่ละประเภท (คลาสสิก โรแมนติก ธรรมชาตินิยม สัญลักษณ์นิยม ฯลฯ)

2) บรรณานุกรมวรรณคดีเปรียบเทียบโดยเฉพาะ เช่นงานของ Betz (1904) บรรณานุกรมที่สมบูรณ์มากที่สุดรองลงมารวบรวมโดย F. Baldensperger และ W.F. Friederich ชื่อ Bibliography of Comparative Literature พิมพ์ครั้งแรกในปี 1950 มีชื่อมากกว่า 600 ชิ้น พิมพ์ครั้งต่อมาในปี 1952 มีงานรวบรวมได้ถึง 33,000 ชิ้น

3) บรรณานุกรมวรรณกรรมใหม่เรียงตามกาลสมัย พิมพ์ใน ค.ศ. 1937 โดย P. Van Tieghem ได้รวมงานในระยะ 4 ศตวรรษ ระหว่าง ค.ศ. 1500—1900 และยังมีตารางสรุปงานสำคัญ ๆ ของแต่ละปีโดยเฉพาะงานที่ผลิตขึ้นในยุโรป มีประโยชน์ในการสำรวจขั้นต้น ซึ่งต้องการความรวดเร็วและรวบรัดโดยได้ความชัดเจน เป็นงานที่สรุปไว้ได้ครบตามความต้องการของผู้ค้นคว้า เช่นตัวอย่าง

ปี 1802 เยอรมัน: Goethe, *Iphigemia*⁽¹⁾; Novalis ผู้แต่ง กวีนิพนธ์

1) เป็นชื่อราชาธิราชของกษัตริย์กรีกโบราณคือ พระเจ้า Agamemnon กับพระนาง Clytemnestra เรื่องมีอยู่ว่า ในระหว่างที่พระเจ้า Agamemnon ยกทัพเรือไปทำสงครามกับกรุงทรอย เกิดอาเพศลมพายุพัด ทั้งนี้เพราะเทพเจ้าแห่งลมได้กลั่นสมหมายใจไว้ ความประเพณีจะต้องมีการบูชาเทพเจ้า Artemis แต่เทพเจ้าทรงเมตตาได้ช่วยชีวิตนางไว้โดยสถาปให้เป็นแพะ แล้วนำไปไว้ที่เมือง Tauride ต่อมานางก็กลายร่างเป็นมนุษย์ แล้วบวชเป็นพระ เจ้าเรื่องนี้นักเขียนสำคัญ ๆ หลายคนนำไปแต่งเป็นบทละครโศกนาฏกรรม (Tragedy) คือ Racine มีบางคนนำไปดัดแปลงเป็นละครโอเปร่า ส่วน Goethe ได้เขียนเป็นบทละครโศกนาฏกรรม ใ้รูปคำประพันธ์ ออกแสดงครั้งแรก ณ กรุงเบอร์ลิน ในปี 1786

Hymnes a la Nuit ถึงแก่กรรม⁽¹⁾

- อังกฤษ : ออกนิตยสาร Edinburgh Review; Walter Scott แต่งบทประพันธ์เรื่อง Chants des ménestrels de la frontiere écosais.
- ฝรั่งเศส Mme de Staël แต่ง Delphine; Chateaubriand แต่ง Génie du christianisme, René
- อิตาลี Foscolo แต่ง จดหมายฉบับสุดท้ายของ Jacopo Ortis

4) Outline of Comparative Literature ของ Werner P. Friederich (1954) ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญ ปูพื้นฐานเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างวรรณกรรมอเมริกันและยุโรป

5) บรรณานุกรมของนิตยสารวรรณคดีเปรียบเทียบซึ่งออกโดยสถาบันต่าง ๆ เช่น Modern Language Association (สหรัฐอเมริกา), Modern Humanities Research Association (อังกฤษ) นิตยสารเช่นนี้ จะช่วยให้ผู้ศึกษาติดตามความเคลื่อนไหวล่าสุดของนักวรรณคดีเปรียบเทียบ รวมทั้งงานชิ้นสำคัญ ๆ ของเขาด้วย